

לקוטי שיחות

שמור את חדש האביב*

א

סנהדרין יג,ב. בגמרא: אמר רב שמואל בר רב יצחק. כתיב (דברים טז,א) שמור את חדש האביב, שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן. ופירש"י: "שמור תקופת ניסן של חמה שיהא בתוך חידושה של לבנה. אביב הוא ניסן של חמה, שאין ניסן קרוי אביב אלא על פי בישול התבואה שמתבכרת בו, וכל ביכור התבואה ועתי הקיץ והחורף לחשבון החמה הם, ואמר רחמנא שמור שיהא ניסן של חמה נמשך לתוך ימי חידושה של לבנה, דכתיב חדש, ואין לשון חידוש נופל אלא על לבנה המתחדשת. ואשמועינן שיהא ניסן של חמה נמשך בתוך ימי חידוש הלבנה במקצת. וכמה הן ימי חידושה י"ד ימים, מכאן ואילך היא ישנה", עכ"ל רש"י.

ולהלן מבואר בגמרא שכאשר מתאחרת תקופת ניסן עד ט"ז ניסן, מעברין את השנה (היינו שעושים אדר שני), אבל אם נופלת התקופה בט"ו מעברין את חדש אדר (שיהיה ל' יום). ועיין בפירש"י ד"ה תנא ובר"ה כא,א. וברש"י שם ד"ה ולא תחוש לה: "ואילו היה תקופת ניסן ביום ט"ו, לא היינו צריכים לעבר את השנה אלא נעבר אדר ונדחה את ניסן יום אחד ותפול התקופה ביום י"ד, אבל כשהיא באה ביום ט"ז בניסן לא די לן בעיבורו של אדר, וצריכה השנה להתעבר ותפול התקופה באדר שני. הכי מפרשינן לה בסנהדרין אליבא דאחרים, דכי מטיא בט"ו מעברין את אדר וכי מטיא לט"ז מעברין את השנה".

וכללות ענין עבור השנה והצורך בו, מבואר ברמב"ם הלכות קידוש החדש פ"א ה"א: "חדשי השנה הם חדשי הלבנה, שנאמר (פנחס כח,יד) עולת חדש בחדשו, ונאמר (בא יב,ב) החדש הזה לכם ראש חדשים.. והשנים שאנו מחשבין הם שני

(* ביאור מכ"ק אדמו"ר מה"מ בענין עיבור השנה, מתורגם ומעובד מחדש מלקו"ש חי"ז שיחה א' לפרשת בא ועוד, בתוספת הערות ופיענוח מראי מקומות, ע"י הרה"ג שלום דובער הלוי וולפא, תודת המערכת נתונה לו.

החמה שנאמר שמור את חדש האביב".

10/08/2018

וביאור דבריו, דהנה חדש הלבנה הוא "תשעה ועשרים יום י"ב שעות.. ושבע מאות ושלשה ותשעים חלקים" (שם פ"ו ה"ג), שזהו משך זמן הסיבוב החדשי של הלבנה. ושנת החמה "יש מחכמי ישראל שאומרים שהיא שס"ה יום ורביע יום שהוא שש שעות, ויש מהן שאומרים שהוא (שס"ה יום ו) פחות מרביע היום" (שם פ"ט ה"א, וראה פ"י ה"א), וזהו משך זמן הסיבוב השנתי של החמה. והרמב"ם מלמדנו בהלכה זו שני דינים:

א. שהחדשים הם "חדשי הלבנה", כלומר שחדש אינו חלק אחד מי"ב משנת החמה (כמו שמחשבין רוב האומות), אלא שהוא נקבע לפי סיבוב הלבנה. (ראה סוכה כט, א. ב"ד פ"ו, ג: "שישראל מונין ללבנה ועכו"ם לחמה").

ב. שאף על פי כן, מכיון שהפסח צריך להיות בזמן האביב, ותקופות השנה נקבעות על ידי מהלך החמה¹ שהיא "יתרה.. על שנת הלבנה קרוב מאחד עשר יום" (פ"א ה"ב), לפיכך מחשבים את השנים לפי מהלך החמה, ולכן בכל שנים – שלוש שנים, מעברין בית דין את השנה בכדי שיהיה הפסח בזמן האביב.

ולהלן (פ"ד ה"א-ג) פירט יותר: "שנה מעוברת היא שנה שמוסיפין בה חדש.. ומפני מה מוסיפין חדש זה מפני זמן האביב, כדי שיהא הפסח באותו זמן, שנאמר שמור את חדש האביב, שיהיה חדש זה בזמן האביב. ולולא הוספת החדש הזה הפסח בא פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים. על שלשה סימנין מעברין את השנה. על התקופה ועל האביב ועל פירות האילן. כיצד, בית דין מחשבין ויודעין אם תהיה תקופת ניסן בששה עשר בניסן או אחר זמן זה מעברין אותה השנה.. וכן אם ראו בית דין שעדיין לא הגיע האביב.. ולא צמחו פירות האילן.. ואף על פי שהתקופה קודם לששה עשר בניסן, הרי הן מעברין, כדי שיהיה האביב מצוי להקריב ממנו עומר התנופה בששה עשר בניסן כו".

ב

והנה בהמשך דבריו (פ"ו ה"י) מבאר הרמב"ם, שגם על פי החשבון שאנו משתמשים בו היום, ואשר סידרו רבי הלל הנשיא² הרי הלוח מסודר כך, שבכל

(1) ראה חולין ס, ב: "יומא נמי אי אפשר דלא מנו ביה תקופותא", ופירש"י: "יומא, חמה. תקופות, נמנין לחמה, ועל התקופה מעברין את השנה בסנהדרין יא, ב".

(2) רבינו ציין כאן בהערה, את המקורות לכך שהלל הנשיא תיקן סדר העבור וקידש החדשים לעולם:

בחדושי הר"ן כאן ד"ה אין מעברין: "וקבלה היא בידינו מפי הגאונים ז"ל שר' הלל בנו של ר' יהודה הנשיא הוא שעשאם". וכ"כ גם להלן יא, ב. ד"ה דילמא: "ר' הלל בנו של רבי יהודה הנשיא הוא שתיקן לעבר בכל מחזור. והוא עיבר שנים וקידש חדשים לעולם, עד יבוא משיח צדקנו, עכ"ל הר"ן.

מחזור של תשע עשרה שנים (שבהם מעברים את שנות: ג,ו,ח,יא,יד,יז,יט) משתווים שנות הלבנה ושנות החמה, עד ש"לא ישאר ממנין ימי החמה בכל תשע עשרה שנה, חוץ משעה אחת וארבע מאות ושמונים וחמשה חלקים סימן להם א"תפ"ה". (ובתוס' שבועות י, ב. ד"ה מותר: "ובסוף המחזור חמה ולבנה שוין רק שעה אחת ותפ"ה חלקים").

ובפירוש הראב"ע פרשת בא יב, ב: "והשנה באמת היא לשמש לבדו. והנה אין ללבנה שנה כלל כאשר אין לשמש חדש כלל, כי לא יתחדש בשמש דבר, רק דבר החידוש הוא לאור הלבנה. והשם צוה בתורתו לשמור מועד במועדו, כי אמר שמור את חדש האביב ועשית פסח. והיתה קבלה בידם שלעולם יקבע בית דין ז' שנים בכל י"ט שנה שהם רל"ה חדשים. ואלה הם י"ט שנות החמה בלי תוספת ומגרעת. ואל תחוש לשעה ותפ"ה. והנה התברר לך, כי כלל שנותינו. שנות החמה, וחדשינו תמיד חדשי הלבנה. וברוך השם שהדריכנו בדרך ישרה".

10/08/2018

והנה בפ"ט ה"ג מבאר הרמב"ם ש"תקופת ניסן היתה בשנה הראשונה של יצירה לפי חשבון זה³, קודם מולד ניסן בשבעה ימים ותשע שעות ותרמ"ב חלקים, סימנה ז"ט תרמ"ב". וכתב ה"פירוש" להלכות קדוש החדש שמולד הירח בניסן של שנת הבריאה היה בליל רביעי תשע שעות ותרמ"ב חלקים, ותקופת ניסן היתה בתחילת ליל כ"ג באדר. וזהו שהתקופה הקדימה את המולד בז"ט תרמ"ב⁴.

והקשה ה"פירוש" שם, שמאחר שבכל מחזור של תשע עשרה שנה יש שארית של שעה ותפ"ה חלקים ממנין ימי החמה על חדשי הלבנה, הרי עולה שמאז בריאת העולם עד עתה "נכנסה" (תקופת ניסן) בניסן כמו ח' ימים, ואם תאמר יתחייב מזה שתהיה התקופה אחר שנים רבות באייר, לפי שיתקבץ מכל מחזור שעה ותפ"ה".

וב"בעל המאור" ר"ה כ, ב: "סוד העבור מימי הלל בן יהודה בן רבינו הקדוש, שהנהיג לקדש על פי החשבון". וברמב"ן גיטין לו, א: "ר' הלל הנשיא שתיקן לנו סדר מועדות וקדשן לדורות". וכן כתב בהשגותיו לספר המצוות מצוה קנג: "שרבי הלל הנשיא בנו של רבי יהודה הנשיא תקן חשבון העבור".

ובספר החינוך מצוה ד': "שכך קבלנו שר' הלל הנשיא בן בנו של ר"י הנשיא. הוא החכם שתיקן לנו חשבון העבור הוא קדוש החדשים ועבור שנים". וב"סדר הדורות" ד"א ק"ח: "הלל הנשיא בנו של רבי יהודה נשיאה בן בנו של רבינו הקדוש הוא עשירי להלל הזקן. הוא סידר חשבון העבור כפי הנהוג. והיה זה שנת. ד"א ק"ח ליצירה".

ומעיר רבינו, שלפי זה צריך עיון קצת מה שהרמב"ם בספה"מ שם ובהלכות קדוש החדש לא הזכיר מי קבע חשבון העבור וקידש החדשים. דבסה"מ"צ כתב: "שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעוהו זה היום ראש חדש או יום טוב". ובפ"ה ה"ג שם כתב: "ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה, מסוף חכמי הגמרא בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית דין קבוע", אבל לא כתב שהלל עשה זאת (וראה גם שם הי"ג).

(3) היינו לפי חשבון "תקופת שמואל", כדלקמן.

(4) ועיין תוס' ר"ה ח, א. ד"ה לתקופות, בביאור החשבון של ז"ט תרמ"ב באריכות גדולה.

ותירץ: "יבא מורה צדק ויודיענו מה יהיה הדין בעת המאוחר".

וגם ב"עתים לבינה" מאמר י"ב הוכיח, שאין לחוש לשארית המחזור, כי עד שיתקבץ מזה כדי חדש שלם ("אחר הניכוי ז"ט תרמ"ב מה שקדמה חמה ללבנה") יעברו 11.894 שנים, שהם תרכ"ו מחזורים, "אשר מכבר יבוא מורה צדק וכן יקומו שוכני בתי חומר האבות והבנים, משה אהרון ושמואל. ואם כן מה לנו לצער על הימים ההם אשר יהיה ה' אחד ורועה אחד לכולנו, ויודיענו מה לעשות. אמנם אין לנו לדאוג רק על אלו השנים, שהם עד סוף אלף הששי הזה, אשר לא ימצא אז יתרון מהחמה רק. י"א יום ט"ז שעות של"ח חלקים"⁵.

והוסיף שם שזוהי גם כוונת לשון ה"פירוש" להלכות קדוש החדש "יבוא מורה צדק ויודיענו", והיינו שעד שית אלפי שנים דהוי עלמא עדיין תהיה התקופה בחדש ניסן⁶.

ג

וצריך להבין, שהרי הביאור של ה"פירוש" וה"עתים לבינה" מיישב לנו רק את

(5) והחשבון: 6000 שנים חלקי 19 שנים = 315 מחזורים (שלמים). כפול שעה ותפ"ה חלקים = 456 וחצי שעות = 19 יממות לערך. וכאשר נפחית משארית זו ז' ימים ט' שעות ותרמ"ב חלקים שקדמה תקופת ניסן למולד ניסן הראשון, הרי בסיום שית אלפי שנים דהוי עלמא, תהיה התקופה ביום י"ב ניסן ו-16 שעות לערך.

אמנם חשבון זה הוא רק בסיום המחזור של י"ט שנים, בלי העודף של כ"י יום (פ"א ה"ב) שמתוספים בכל שנה מהשנים שאינן מעוברות. ובמדויק (בפ"ו ה"ד): "תוספת שנת החמה על שנת הלבנה עשרה ימים ואחת ועשרים שעות ומאתים וארבעה חלקים". והנה היתרה הגדולה ביותר במחזור, היא בשנים: חמישית – 14 יום, 0 שעות ו-23 חלקים. שלש עשרה – 12 יום, 11 שעות ו-356 חלקים. שש עשרה – 15 יום, 14 שעות ו-175 חלקים. (כדי להבין זה צריך לקחת בחשבון שספירת השנים והתקופות החלה מ"שנת תוהו" שהוא מולד בהר"ד, ובמילא שנת מולד אדם נקראת שנה ב' לבריאה. (ראה פ"ו ה"ח וב"פירוש" שם, תוס' ד"ה לתקופות ר"ה ת, א. ספר המאור לע"ז פ"א, דרישה לחו"מ סימן סז סק"ט ותומים שם סק"ג. אגרות קודש ח"ב ע' קלח ואילך, ספר השיחות תשמ"ח ח"א ע' 281 ואילך). ולכן שנת העבור הראשונה היא אמנם שנה ג' למנין השנים אבל רק שנה ב' לבריאה, ואכ"מ).

אוצר החכמה

וכאשר נוסיף את העודף של שנת ט"ז ליי"ב ניסן ו-16 שעות, תגיע התקופה ליום כ"ח ניסן ו-6 שעות. וכן בשנה חמישית תגיע התקופה ליום כ"ו ניסן ו-16 שעות. ולכן בכל אופן תהיה התקופה בחדש ניסן.

(6) ועוד כתב שם ה"פירוש", שבגלל היתרה של שעה ותפ"ה חלקים, הרי בזמן הציווי של "החדש הזה לכם" שנאמר בעת יציאת מצרים בשנת ב' אלפים תמ"ח ליצירה, הנה "בזה העת הגיעה התקופה לראש חדש ניסן בקירוב". (והחשבון: 2448 שנים חלקי 19 שנים למחזור = 128 מחזורים (שלמים). כפול שעה ותפ"ה חלקים (1.449 שעה) = 185 וחצי שעות. חלקי 24 שעות ליממה = 7 יממות ו-17 וחצי שעות לערך. ואם כן הרי זה שווה כמעט לז"ט תרמ"ב שקדמה תקופה למולד).

ולכאורה דבריו אינם מובנים, שהרי שנת ב'תמח היא שנת ט"ז למחזור, והשארית שבשנה זו היא יותר מ-15 יום (כדלעיל בהערה הקודמת). ואם כן בכל אופן לא היתה או התקופה סמוכה למולד. אלא שבאמת הרי המנין של ב'תמח הוא למולד אדם אבל למנינו שמונים לבהר"ד היתה יציאת מצרים בשנת ב'תמט, וזו היא שנה י"ז למחזור שהיא מעוברת, והתקופה תחול כ"ז ימים קודם המולד. ועדיין צריך עיון.

הבעיה שתקופת ניסן תחול באחד מימי חדש ניסן, ומשמע שדי שתבוא התקופה אפילו בשלהי ניסן. אבל הרי הדין של "שמור את חדש האביב" הוא לא רק שחדש ניסן צריך להיות בזמן האביב, אלא גם שחג הפסח יהיה בזמן האביב. וכמבואר לעיל מלשון הרמב"ם, שכאשר בית דין ראו שתקופת ניסן תיפול בט"ז בניסן היו מעברין השנה "בכדי שיהיה הפסח בזמן האביב". (וראה משפטים כג, טו. תשא לד, יח: "את חג המצות תשמור.. למועד חדש האביב").

ועל פי זה אינו מובן, (כמו שהקשה ב"יד רמה" כאן ד"ה ואיכא דקשיא), שהרי מצד ההתקבצות של "שארית המחזור" א"תפ"ה פעמים רבות עד עתה, ואפילו בזמן הרמב"ם ועוד לפני זה, כבר נפלה תקופת ניסן כמה פעמים מספר ימים לאחר ט"ו ניסן. ואם כן איך זה מתאים עם הדין ד"שמור את חדש האביב" שחג הפסח צריך להיות בזמן האביב.

ואף שההתקבצות של שארית המחזור מאז בריאת העולם עד עתה, היא רק עשרה ימים ו-18 שעות לערך⁷ ואם כן תהיה התקופה ביום י"א ניסן. אבל הרי בשנים שבאמצע המחזור (השנים שאינן מעוברות) יש בין כך יתרה של ימים רבים⁸, וכשנוסיף יתרה זו אל הימים שהצטברו משארית המחזור, הרי לא רק שתחילת חג הפסח יהיה בתקופת טבת, אלא שבכמה משנות המחזור יפול כל חג הפסח בתקופת טבת.

וכמבואר בספר העבור לראב"ח הנשיא (מאמר ג' שער ה') דבזמנו ("אשר חי בשנת ארבעת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושלוש ליצירה" – כנוסח שער הספר) "מועד הפסח כולו נופל (בכמה שנים) בתקופת טבת"⁹. כגון שנה חמישית ושנה שלשה עשרה ושנת י"ו, שאתה מוצא בכלם תקופת ניסן נופלת אחר כ"ב יום מניסן¹⁰ ותמצא להפסח כולו בתקופת טבת, וברוב השנים מן המחזור תהיה

(7) שיחה זו נאמרה ע"י הרבי בשנת תשי"ג. והחשבון: 5713 שנים חלקי 19 שנים = 300 מחזורים. כפול שעה ותפ"ה חלקים = 434 וחצי שעות לערך = 18 יממות ו-3 שעות לערך. וכשנפחית מזה ז"ט תרמ"ב נגיע ליום י"א בניסן ב-18 שעות בו.

(8) כנ"ל בהערה 5.

(9) והחשבון: 4883 חלקי 19 שנים = 257 מחזורים. כפול שעה ותפ"ה חלקים = 372.39 שעות = 15 יממות וחצי לערך. היינו (שבניכוי ז"ט תרמ"ב) התקופה חלה ביום ט' ניסן ב-3 שעות לערך, גם ללא העודף של השנים שאינן מעוברות. וביחד עם העודף תפול התקופה אחרי חג הפסח בכמה משנות המחזור, כדלקמן.

(10) בשנה חמישית ביום כ"ג ניסן ו-3 שעות בו, בשנה שלש עשרה בכ"א ניסן ו-14 שעות, ובשנה שש

התקופה במועד הפסח אחר יום העומר שלא כהלכה".

ובספר העבור להראב"ע (סוד העבור "העד האחד"): "אנחנו היום בשנת ה' למחזור המולדות. בשנת י"ו יעברו חג המצות כולו. והשמש לא באה ב"מזל טלה" (=תקופת ניסן – ראה פ"ט ה"ג)". ועוד שם (בסופו "העד השביעי"): "כי הנה בשנה החמישית למחזורינו שהיא שנת (ארבעת אלפים) תתק"ו. תהיה תקופת ניסן. בתחילה יום ד' כ"ג יום בניסן". (וראה גם בספר יסוד עולם מאמר ד' פ"ב פי"ד ועוד).

ד

ולכאורה היה אפשר לתרץ זאת (כמו שכתבו בספרים הנ"ל) על פי מה שכתב הרמב"ם (רפ"ט), ששאריית המחזור אינה אלא לפי "תקופת שמואל" הסובר ששנת החמה היא "שס"ה יום ורביע יום", אבל לפי "תקופת רב אדא" ששנת החמה היא "שס"ה יום ופחות מרביע יום" – "לא תמצא תוספת במחזור של י"ט שנה כלל".

ועל פי זה מתאים חשבון השנים שאנו מחשבים עתה עם הדין של "שמור את חדש האביב", כי אנן נקטינן לא את חשבון תקופת שמואל אלא את החשבון דתקופת רב אדא, ולפיו חג הפסח כולו חל תמיד בתקופת ניסן. ואמנם על חשבון התקופות של רב אדא מעיד הרמב"ם ש"חשבון זה הוא האמת יותר מן הראשון" (פ"י ה"ו).

וכן כתב בספר העבור לראב"ח הנשיא שם: "כל הקושיות האלו והספיקות הם באות עלינו אם נאמר שתקופת שמואל היא העיקר. אבל אם נאמר שתקופת רב אדא היא העיקר, תמצא כל הקושיות והספיקות נדחות. ואין אתה מוצא לעולם לדברי רב אדא יום שני לפסח נופל לפני תקופת ניסן. ותראה מכאן שתקופת רב אדא בר אהבה היא העיקר".

אמנם עדיין צריך להבין מה שהקשה ב"יד רמה" לסנהדרין כאן, שגם לחשבון רב אדא נופלת תקופת ניסן בשנה ט"ז למחזור ביום ט"ז בניסן¹¹ ואם כן באותה שנה לא נשמר הכלל שהתקופה תהיה לפני ט"ז בניסן. ועל פי זה קשה למה אין

עשרה בכ"ד ניסן ו-17 שעות.

11) לחשבון רב אדא היתרה בשנה ט"ז למחזור, (שיש בה העודף הכי גדול כנ"ל), היא 15 יום ו-13 שעות לערך (כי לחשבוננו התוספת של שנת החמה על שנת הלבנה קטנה ב-83 חלקים לערך מחשבון תקופת שמואל, וב-16 שנים מתבטא ההבדל בשעה ו-248 חלקים לערך. ואם לתקופת שמואל היתרה בשנה הט"ז היא 15 ימים, 14 שעות ו-175 חלקים, הרי שלחשבון רב אדא היתרה היא 15 ימים 12 שעות ו-1007 חלקים). ולשיטתו שתקופת ניסן הראשונה התחילה לא בכ"ג אדר אלא ז' ימים אחרי כן, בט'

מעברין את השנה הט"ז למחזור.

והנה ה"יד רמה" עצמו תירץ, דמה שאמרו בגמרא (ר"ה שם) "כד חזיא דמשכא תקופת טבת עד שיתסר בניסן – עברה", הכוונה היא שצריך לעבר רק כאשר התקופה מגיעה "עד אורתא דשיתסר נגהי שיבסר" (אור לי"ז). אבל לשיטת הרמב"ם אי אפשר לתרץ כן, שהרי פסק בפירוש (פ"ד ה"ב) ש"אם תהיה תקופת ניסן בששה עשר בניסן.. מעברין אותה השנה".

ויש לתרץ זה על פי מה שכתב הרמב"ם שם (פ"י ה"ז): "וחשבון שתי התקופות האלו שביארנו (דשמואל ורב אדא) דרכם הכל בקירוב הוא ובמהלך השמש האמצעי, לא במקומה האמיתי. אבל במקום השמש האמיתי תהיה תקופת ניסן בזמנים אלו בכמו שני ימים קודם שתי התקופות"¹². ונמצא לכאורה שגם בשנה הט"ז יהיה חג הפסח לשיטת רב אדא לאחר התקופה. (ראה "יסוד עולם" שם ו"הון עשיר" לערכין פ"ב מ"ב).

ה

אמנם עדיין לא באנו אל המנוחה גם לשיטת רב אדא, שהרי מבואר בסוגיין בסנהדרין (יג,א) שיש להקפיד גם על כך שחג הסוכות ועל כל פנים יום הושענא רבה של חביטת הערבה יחול בתקופת תשרי, ולמדו זאת מהפסוק (תשא לד,כב) "וחג האסיף תקופת השנה". (וראה פירש"י יא,ב: ד"ה ועל התקופה: "שאינ תקופת תשרי נופלת עד עבור החג מעברין, דנפקא לן לקמן מקרא". ובפירש"י על הפסוק (אמור כג,לט) "באספכם את תבואת הארץ" כתב: "שיהא חדש שביעי זה בא בזמן אסיפה, מכאן שנצטוו לעבר את השנים, שאם אין העבור פעמים שהוא בא באמצע הקיץ או החורף").

ומעתה, אם יום תקופת ניסן (בחשבון האמצעי) הוא בט"ז ניסן, הרי תקופת תשרי של השנה הי"ז תחול בכ"א תשרי¹³. ועל פי זה היה צריך לעבר את השנה הט"ז מפני תקופת תשרי הבאה אחריה.

שעות ותרמ"ב חלקים לפני מולד ניסן (ראה תחילת פ"י), הרי שהתקופה תחול בשנה ט"ז למחזור ביום ט"ז בניסן ב־3 שעות ו־365 חלקים.

12) וביאור הדברים בקצרה, כי בכל החשבונות הנ"ל של התקופות על פי שמואל ורב אדא, חילקנו את השנה ל־4 תקופות שוות. אבל באמת מרכז הציר שהשמש נעה סביבו בגלגל שלה, אינו מרכז כדור הארץ (כמו גלגל המזלות) אלא נקודה אחרת (ועל כן ישנם זמנים בשנה שהיא קרובה יותר לצד אחד של כדור הארץ או רחוקה יותר), ובמילא גם אין חלוקה מדויקת בזמן בין ארבע התקופות, יש תקופות ארוכות יותר ותקופות קצרות יותר. ולכן בחשבון האמיתי יכולה תקופת ניסן לחול שני ימים לפני הזמן שעל פי כל החשבונות הנ"ל.

13) כי בששת החדשים מתווספים עוד 5 ימים ו־10 וחצי שעות לערך, שזה מחצית היתרה של שנת

ואולי יש לומר שלדעת הרמב"ם לא איכפת לן להלכה שהחג לא יהיה בתקופת תשרי ולא מעברין בשביל זה, וכדמוכח מהא שהרמב"ם לא הביא סימן זה של העבור מפני תקופת תשרי בריש פ"ד שם, אלא רק את העבור מפני תקופת ניסן (וראה "כסף משנה" שם הט"ז).

וב"מנחת חינוך" (מצוה ד' סק"ו): "ועיין רמב"ם לא הביא הא דתקופת תשרי.. כי לא משכחת לדידיה (שפסק דמעברין כשחלה תקופת ניסן בט"ז), דיעברו על תקופת תשרי. דאם תקופת תשרי נופלת אחר החג ועל כל פנים בכ"א, ממילא היה תקופת ניסן בשיתסר ועיברו על האי סימן לחוד. ואם תקופת ניסן נפלה קודם לשיתסר ממילא תקופת תשרי בחג".

וגם ה"ערוך לנר" (כאן ד"ה רבי יוסי) כתב: לא ראיתי להרמב"ם שהביא דמעברין מפני תקופת תשרי.. ונראה לעניות דעתי.. (ד)לא משכחת כלל דצריך לעבר מפני תקופת תשרי. דאם תחול תקופת ניסן בט"ז או משם ואילך, כבר מעברין משום תקופת ניסן, ואם חל תקופת ניסן בט"ז תחול תקופת תשרי בכ' ולא צריך לעבר.. הרמב"ם דפסק כאחרים (שכשחל בט"ז בניסן מעברין) לא הוצרך להביא רק דמעברין מפני תקופת ניסן, וממילא ליכא נפקותא בתקופת תשרי¹⁴.

ובצפ"נ שם ה"ב: "מה שכתבו התוס' סנהדרין ד' י"ג ע"ב ד"ה שמור.. תיפוק ליה משום תקופת תשרי, לא קשה מידי דעל תקופת תשרי לחודא לכולי עלמא אין מעברין" (וראה גם מה שכתב שם בה"ג).

תבנא לענינא, שהציווי "שמור את חדש האביב", שט"ז בניסן יחול תמיד בתקופת האביב, נשמר על פי חשבון התקופות של רב אדא, שלדברי הרמב"ם הוא החשבון האמיתי.

החמה על שנת הלבנה. ואם תקופת ניסן היא בט"ז ניסן ו-3 שעות לערך, תהיה תקופת תשרי של השנה הי"ז למחזור בכ"א תשרי ו-13 וחצי שעות. וכאן כבר אי אפשר להקדים בשני ימים כפי שתירצנו בקשר לתקופת ניסן, כי רק תקופת ניסן מושפעת מ"החשבון האמיתי".

14) והנה רבינו כתב שמכך שלא הזכיר הרמב"ם ברפ"ד את העבור מפני איחור תקופת תשרי בנוגע לחג, משמע דלרמב"ם אין מעברין בשביל זה. אבל המנ"ח והערול"צ כתבו שהרמב"ם לא הזכיר תקופת תשרי כי לא משכחת לה לדידיה, שיצטרכו לעבר על כך. אמנם לפי מה שביאר רבינו לעיל, שגם לשיטת רב אדא יכולה לחול תקופת ניסן (בשנה ט"ז של המחזור) ביום ט"ז בניסן, ואין מעברין כי לחשבון האמיתי היא חלה יומיים קודם, הרי שבשנה הי"ז תחול התקופה בכ"א תשרי (כנ"ל בהערה 13). ואם כן משכחת לה שאין צריך לעבר מפני תקופת ניסן ובכל זאת צריך לעבר מפני תקופת תשרי. ועל פי זה מהא גופא שהרמב"ם לא הביא את הסימן של תקופת תשרי, מוכח שלדעתו אין מעברין על סימן זה.

אבל באמת עדיין אין ביאור זה מספיק בכדי לתרץ את לשון הרמב"ם (פ"ו ה"י) "ולמה סמכנו על מנין זה (של תקופת שמואל, מפני שלחשבון זה)... לא ישאר ממנין ימי החמה בכל תשע עשרה שנה, חוץ משעה אחת וארבע מאות ושמונים וחמשה חלקים". ולכאורה מאחר שכל ענין עבור השנים, שמשוים את שנת הלבנה לשנת החמה, הוא "כדי שיהיה הפסח בזמן האביב", ואילו לפי "תקופת שמואל" לא יהיה הפסח בזמן האביב בכמה שנים בכל מחזור, אם כן איך אפשר "לסמוך על מנין הזה" כאשר ההשתוות אינה בהתאם לדין של "שמור את חדש האביב".

ולבאר זה יש להבין תחילה בלשון הרמב"ם (פ"ד ה"א) שהובא לעיל: "ומפני מה מוסיפין חדש זה מפני זמן האביב, כדי שיהא הפסח באותו זמן.. ולולא הוספת החדש הזה הפסח בא פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים".

ולכאורה אין זה מובן: א. מה מוסיף במה שכתב בלשון שלילה "ולולא הוספת החדש הזה כו", על מה שכתב לפני כן "מוסיפין חדש זה מפני זמן האביב". ב. מהו הביאור במה שכתב "פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים", שמלשון זה משמע, שהדיוק הוא לא שיהא הפסח בזמן האביב, כי אם שלא יהיה "פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים".

ויש לומר, דהנה לשון הרמב"ם בה"א הוא: "והשנים שאנו מחשבין הם שני החמה, שנאמר שמור את חדש האביב". ומוכח מלשונו שהלימוד מ"שמור את חדש האביב" הוא לא רק דין מצומצם הנוגע לחג הפסח, שהחג צריך להיות בזמן האביב, אלא גם עוד דין כללי יותר, שלעולם צריך החדש לחול באותו זמן בערך דשנת החמה, וזאת בכדי ש"השנים שאנו מחשבין" תהיינה "שני החמה"¹⁵.

ומבוארים בזה הדיוקים ששאלנו בלשונו בתחילת פ"ד, כי באמת כתב שם ב' דינים: "ומפני מה מוסיפין כו", הוא דין בשנה שתקופת ניסן מתאחרת אחרי ט"ו ניסן, שאז העבור הוא בכדי שהפסח יחול בזמן תקופת האביב. ואילו מה שכתב "ולולא הוספת החדש הזה כו", הוא דין רחב יותר בנוגע לכללות השנים כולם, שמזמן לזמן צריך לעבר את השנה, "כדי שיהיו השנים שני החמה" (כלשונו בסוף

וראה מה שכתב ה"פני יהושע" ר"ה כא, א. ד"ה בתוס' ד"ה עברוה, שהעבור מפני תקופת ניסן נאמר בלשון של ציווי: שמור את חדש האביב, אבל העבור על תקופת תשרי הוא רק משום "לשנא דקרא דחג האסיף תקופת השנה, שנקרא החג ע"ש שרוב השנים הוא בתקופה חדשה". ולכן אין בזה הוראה לעכובא. (15) והנה ענין זה שהשנים תהיינה שני החמה, אף שטעמו הוא בגלל הפסח, הרי הוא נעשה כבר כדין בפני עצמו, שלכן לא מזכיר כאן הרמב"ם את הפסח כלל, וגם לא את המשך הפסוק ("שמור את חדש

ה"ד), בכדי שהפסח שבכל השנים יהיה בזמן אחד, ושלא יהיה "פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים". ולדין זה בהנוגע לשנים שיהיו שני החמה, מספיק "שיהיה חדש זה בזמן האביב", היינו שחדש ניסן יכלול בתוכו את זמן האביב אפילו אם תקופת האביב אינה אלא בסוף החדש, כדלהלן.

ז

ויש לומר, דמה שמעברין על התקופה, הוא כמו שכתב בה"ב "כדי שיהיה הפסח בזמן האביב". אבל מה שמעברין "על האביב ועל פירות האילן", הוא "כדי שיהיו השנים שני החמה".

ומזה מובן שב' הלשונות בהלכה א': "שיהא הפסח באותו זמן" ו"שיהיה חדש זה בזמן האביב" – הם הקדמה לב' ההלכות הבאות: העבור מפני התקופה שבה"ב, הוא "כדי שיהיה הפסח בזמן האביב", והעבור מפני האביב ופירות האילן שבה"ג, הוא "כדי שיהיה חדש זה בזמן האביב".

ואף על פי שהלשון "כדי שיהיו השנים שני החמה", בא בהמשך לסיכום שמסכם הרמב"ם את כל שלושת סימני העבור "ואלו הן הדברים שהן העיקר שמעברין בשבילן כדי שיהיו כו'". אבל מזה שמחלק את ג' הסימנים לב' הלכות, בהלכה ב' כתב את העבור על הסימן של התקופה, ובהלכה ג' את העבור על ב' הסימנים של האביב ופירות האילן, הנה מזה משמע קצת, שבמה שכתב בסיום ה"ד (שהיא המשך של ה"ג) "ואלו הן הדברים כו'", כוונתו (בעיקר) לב' סימני עבור אלו שבה"ג. מה שאין כן מה שכתב בה"א שמעברין על התקופה, הוא לא רק "כדי שיהיו השנים שני החמה", אלא גם "כדי שיהיה הפסח בזמן האביב"¹⁶.

האביב) ועשית פסח גר". וראה גם בספר המצוות מ"ע קנג: "ואמרו שמור את חדש האביב, הורה כי שנתנו ראוי שנשמור בה פרקי השנה, ולכן תהיה שמשית" (ובהוצאת קאפח: "ולפיכך יהיו שנות חמה"). ובפ"ו הי"א: "במחזור שהוא כזה, החדשים כולם חדשי הלבנה והשנים שני החמה". (וראה בהערה הבאה).

16) והנה בחידושי הגר"ז על הרמב"ם פ"ד ה"ז כתב: "דעיקר דין אביב דקרא שבו תלוי חשבון השנה וחשבון המועדות, אינו תלוי כלל לא בכיכור התבואה ולא בתקופה, רק עיקר פירושו הוא זמן הראוי לאביב לפי חשבון שנות החמה, ואלו השלשה דברים כולו סימנים נינהו על זמן אביב זה. דמעיקר הדין לאו בהו תלי דין חדש האביב ודין עבור, רק הם סימנים למיסמך עליהו שעדיין לא הגיע האביב. ועל כרחק דעיקר דין אביב דקרא פירושו הוא זמן האביב לפי חשבון החמה.. דזה יסוד הדבר לענין עבור שיהיו השנים שני החמה.. ויהא הפסח בזמן הראוי לאביב לפי חשבון זה, ואביב ותקופה ופירות האילן כולו סימני נינהו על זמן אביב זה".

ובהמשך דבריו הביא את לשון הרמב"ם בפ"א ה"א וביאר: "דיסוד הך מילתא, דחדש האביב אין זה רק דין של מועדות, אלא הוא דין הנאמר על כל השנה, שהשנה תהיה שנת החמה. דכמו דנאמר דינא בחדשים שהם תלויים בלבנה, כך נאמר דינא בשנים שהם תלויים בחמה. וזהו יסוד הדין דחדש האביב. וכן

ובזה יובן לשון הרמב"ם שם (ה"ג) "כדי שיהיה האביב מצוי להקריב ממנו עומר התנופה בששה עשר בניסן" – דלכאורה, הרי מה שמעברין על כל ג' הסימנים הוא מצד "שמור את חדש האביב" שנוגע לפסח. ואם כן היה צריך הרמב"ם לומר, שאם העומר (האביב) עדיין לא הבשיל אין כאן "אביב", ובמילא החסרון הוא (לא בגלל הקרבת העומר, אלא משום) שהפסח אינו בזמן של אביב בפועל (אף על פי "שהתקופה קודם לששה עשר בניסן"). ומה שייך כאן הענין של "להקריב ממנו עומר".

ועל פי הנ"ל ששני סימני עבור אלו (שבהלכה ג') הם לא בכדי שיהיה הפסח בזמן האביב, אלא בכדי שתהיה השנה שנת החמה, הרי אלולא הטעם של הקרבת העומר, היה מספיק גם כשהאביב הוא בסוף חדש ניסן, מכיון שגם בזה נשמר העיקר שהשנה היא שנת החמה וכנ"ל. ולכן מדגיש הרמב"ם שיש לעבר בכדי

כתב (הרמב"ם) גם להלן גבי האי דמעברין על האביב ותקופה ופירות האילן "ואלו הן הדברים שהם העיקר דמעברין בשבילן כדי שיהיו השנים שני החמה", הרי דהוא דין הנאמר על כל השנה שתהיה שנת החמה, ואין זה דין של מועדות לבד. ומזה גם כן מוכח כמו שכתבנו דעיקר פירושא דאביב לדעת הרמב"ם הוא זמן האביב לפי חשבון החמה".

ומובן מדברי הגר"ז שביסוד הענין רק דין אחד נאמר כאן, והוא שיהיו השנים שני החמה, ובמילא יהיה הפסח בזמן הראוי לו. ולדבריו גם הסימן של העבור על התקופה הוא רק אחד הסימנים המוכיחים לנו שצריך לעבר בכדי שהשנה תהיה שנת החמה (ולא שמעברים בגלל התקופה).

אבל לדברי רבינו אין הדבר כן אלא שיש כאן שני דינים, הראשון הוא שחג הפסח צריך להיות בתקופת האביב, וזהו העבור מפני התקופה, ולכן "אין חוששין לסימן אחר" (סוף ה"ב). וכבר"ה כא"א. ד"שלה ליה רב הונא בר אבין לרבא, כד חזית דמשכא תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה להאי שתא ולא תחוש לה". ועוד דין נוסף יש כאן, שיהיו השנים שני החמה (וגם דין זה שורשו בגלל הפסח כנ"ל), ולכך יש ב' סימנים של העומר ופירות האילן, וכנ"ל בפנים.

ונראה להביא ראיה לדברי רבינו מלשונות חז"ל בהלימוד מהפסוק שמור את חדש האביב. דבמכילתא פ' בא נאמר: "שמור את חדש האביב וגו', שמור את הפסח לאביב ואביב לפסח שיבוא אביב בזמנו". ובסוגיין בסנהדרין וכ"ה בר"ה כא"א: "שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן". ובספרי פ' ראה (פסקא קכז): "שמור החדש שהוא סמוך לאביב מפני אביב שיהיה בזמנו".

והנה בלשון המכילתא שצריך לשמור "את הפסח לאביב ואביב לפסח", רואים שני דינים שונים:

א. "את הפסח לאביב" פירושו, לשמור את חג הפסח שיהיה בזמן האביב, שהפסח יתאים לתקופה. וזהו ע"י העבור על התקופה שאינה רק סימן על שני החמה כדברי הגר"ז, אלא שזה גופא הוא הדין ששומרים את הפסח לאביב, היינו לתקופת האביב.

ב. "ואביב לפסח" פירושו, כמו שממשיך במכילתא "שיבוא אביב בזמנו" (ובספרי: "מפני אביב שיהיה בזמנו"). והיינו שהעומר יהיה מוכן בזמנו בט"ז בניסן. וכן שיצמחו "פירות האילן שדרכן לצמוח בחג הפסח", (וראה צפע"נ כאן ה"ג שגם פירות האילן נקראים "אביב"). שזוהי הגדרה הלכתית אחת של "שני החמה" שהאביב מוכן ובשל בזמנו. ועוד הגדרה נוספת יש ל"שני החמה", והוא מה שאמרו בגמרא "שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן", והיינו שהתקופה צריכה לחל במשך החדש. ואלו הם שני הסימנים שבה"ג שעושים את השנה ל"שנת החמה". (וראה בהערה הבאה).

שהעומב יהיה מוכן להקרבה בט"ז בניסן¹⁷.

ח

פירות הנושרין מכל זה, שבענין שמירת חדש האביב בהנוגע לשנים, שהשנה תהיה שנת החמה, לא נוגע כל כך אם ימי הפסח עצמם הם בתקופת האביב, כי לזה מספיק "שיהיה חדש זה בזמן האביב", שחדש ניסן יהיה תמיד בתקופת האביב (על כל פנים בסופו), ובמילא לא יהיה חג הפסח בימות הגשמים. ולמטרה זו מספיק גם החשבון של "תקופת שמואל", שבכל מחזור יש שארית של א'תפ"ה. כי הגם שלפי חשבוננו יכול חג הפסח לחול בשנים מסוימות בתקופת טבת, אבל הכלל של "שמור את חדש האביב" נשמר על ידי סידור שנות המחזור על כל פנים בהנוגע לחדש האביב שהשנים תהיינה שנות החמה, מכיון שגם לפי חשבון זה לא תמשך התקופה לאחר סיום חדש ניסן לעולם¹⁸.

וראה בתוס' הרא"ש לסנהדרין כאן (הובא גם בשיטה שבסוף ספר "חמרא וחיי"), שכתב: "והאי דלא חיישי האידנא לא למקצת חג ולא לכולי חג, ואין מעברין אפילו אם תפול תקופה אחת החג. יש לומר משום דאין מעברין על התקופה לבדה, ואביב ופירות האילן לא שייכי אלא בארץ ישראל, וגם בזמן הזה לעולם לא ימצא אביב בניסן ופירות האילן בעצרת. הלכך כל עבור שלנו אינו כי אם להשוות ימות השנה לימות החמה. ותקנו חכמים הראשונים מחזור של תשע עשרה שנה וקבעו בה שבעה עבורין, ובזה ישוו השנים כל ימי היותנו בגולה. וכשנשוב למקומנו הראשון בע"ה נעבר כאשר עשו מימי קדם", עכ"ל הרא"ש.

^{אוצר החכמה}

הרי רואים מדברי הרא"ש, שיש ב' ענינים בעבור השנים. הא' שיהיה חג הפסח בתקופת האביב, והב' שהשנים תהיינה שנות החמה. ובימינו העבור הוא רק כדי שהשנה תהיה שנת החמה ולא שחג הפסח יהיה באביב.

ועל דרך זה מובן גם במה שכתב הרמב"ם שהטעם ש"סמכנו על מנין הזה" (של שנות המחזור), הוא משום ש"לא ישאר ממנין ימי החמה חוץ משעה אחת ותפ"ה חלקים". וכוונתו, שעל ידי מנין שנות המחזור לחשבון שמואל, נשמר הדין שהשנים

וראה בפירושו הר"ח בר"ה שם שצירף ב' ענינים אלו יחדיו: "שמור חדשו של אביב, שתהא נופלת (התקופה) בו. כלומר לא יהא אביב קרב אלא בתקופה חדשה".

17) ולכאורה הפירוש בזה הוא, שזוהי גופא ההגדרה של "שנת החמה", שהעומר צריך להיות מצוי בט"ז בניסן. כלומר ש"שנת החמה" היא גם על פי הלוח, שהתקופה צריכה להיות על כל פנים בחלק מימי חדש ניסן, וגם על פי הבשלת האביב שצריך להיות בשל לקראת הקרבת העומר.

18) וכנ"ל הערה 10 שהאיחור הגדול ביותר לחשבון שמואל, הוא ביום כ"ד ניסן.

הם "שני החמה". ולענין זה הרי גם החשבון ש"לא ישאר כו' חוץ משעה אחת ותפ"ה חלקים" הוא טעם מספיק. (אבל הענין שחג הפסח יהיה בתקופת האביב, זה באמת לא נשמר כל כך רק על פי תקופת רב אדא).

10708/2018תמ

ט

אלא שעדיין צריך ביאור בלשון הרמב"ם ש"סמכנו על מנין הזה". דלכאורה, מאחר שבכדי לשמור את חג הפסח שיהיה בחדש האביב, זקוקים בין כך לחשבון האמיתי של רב אדא, שדוקא לפיו "לא תמצא תוספת במחזור.. כלל". אם כן למה ליה לדחוק שבנוגע לענין "שני החמה" סומכים על החשבון של שמואל, שאינו לפי האמת. הרי החשבון האמיתי של רב אדא יכול בודאי לפתור גם את הכלל שהשנים הם שני החמה, ולמה צריך להזכיר בכלל את תקופת שמואל ולסמוך על חשבוננו. ואולי יש לומר, שבמה שכתב הרמב"ם שסומכין על המנין של י"ט שנות העבור לחשבון שמואל, אין כוונתו שסומכין על זה מעיקרא דדינא, אלא רק בהנוגע לעבור שמעברין עתה בזמננו על פי חשבון הלוח.

10708/2018תמ

וביאור הענין, דהנה הבאנו לעיל את לשון הרא"ש ש"והאי דלא חיישי האידנא לא למקצת חג ולא לכולי חג.. י"ל משום ד.. כל עבור שלנו אינו כי אם להשוות ימות השנה לימות החמה" (ולא לענין התקופה). וכן מפורש גם בפירוש הר"ח בר"ה שם שכתב: "לא יהא אביב קרב אלא בתקופה חדשה: זה הדבר היה נוהג בזמן שבית המקדש קיים".

וכן כתב גם ה"פני יהושע" שם מדעתיה וז"ל: "האיך מצאנו ידינו ורגלינו שאנו עושין כמה פעמים כל ימי פסח וימי סוכות בתקופה ישנה.. דבאמת התקופות אינן מעכבין כלל אלא למצוה בעלמא, ובימי רבא היה מההכרח כיון דעדיין היו (בית דין) סמוכין וראויין לעבר שנה, מה שאין כן עכשיו שאין לנו סמוכין, ואנו סומכין על חשבון הקביעות המסורה לנו מהלל בנו של רבי יהודה נשיאה, אין חוששין כלל לעניני התקופה, דאין דנין אפשר משאי אפשר".

ואם נאמר שזוהי גם שיטת הרמב"ם, יובן שבמה שכתב שאנו סומכין על מנין הזה, כוונתו שסומכין על זה עתה כאשר בין כך אין חוששין בפועל לענין התקופה, וכל העבור הוא רק בכדי להשוות חדשי הלבנה לשנת החמה, ולגבי ענין זה אין לחשוש כלל לשארית המחזור שנשארת לפי חשבון שמואל, ואין זקוקים לחשבון רב אדא.

וכן משמע מזה גופא שלא הזכיר הרמב"ם בפ"ו בפירוש שבנוגע לפסח סומכין על חשבון תקופת רב אדא, והזכיר רק ש"סמכנו על מנין זה" של שמואל, הרי מוכח

לכאורה דסבירא ליה כהדיעות דעכשיו אין חוששין להדין דפסח יהיה אחר התקופה דוקא. (ודוחק לומר דסמך על מה שכתב בפ"י ה"ו "ונראין לי הדברים שעל חשבון תקופה זו (של רב אדא) ^{מגיר התוספת} היו סומכין לענין עבור השנה בעת שבית דין הגדול מצוי. לפי שחשבון זה הוא האמת יותר מן הראשון", שהרי אדרבה, שם ^{ת"ת 10/08/2018} הדגיש שרק "בעת שבית דין הגדול מצוי" סמכו על זה, משא"כ עתה).

י

אלא שעדיין יש להבין, דלאחר שקבע הרמב"ם (בפ"י שם) שהחשבון של רב אדא "הוא האמת יותר מן הראשון, והוא קרוב מן הדברים שנתבארו באיצטגנינות יותר מן החשבון הראשון", ושבית דין הגדול היו סומכין על חשבון זה דוקא, אם כן למה צריך בכלל את חשבון תקופת שמואל. והתירוץ דלעיל שלשיטת הרמב"ם לא זקוקים בזמננו לחשבון רב אדא, אינו מספיק, כי הרי תקופת רב אדא היא החשבון האמיתי, ולמה לנו לדחוק ולחשב על פי חשבון שאינו אמת¹⁹.

אבל לאידך גיסא, הרי מזה גופא שמביא הרמב"ם את חשבון שמואל להלכה, וכותב שסומכין על זה, הרי זה עצמו מוכיח שגם תקופה זו אינה רק דיעה בתורת אמת, אלא היא נכונה גם בפסק הלכה (שהלכה היא ענין של "אמת לאמיתו" – ראה המשך תרס"ו ע' תלא ואילך). וכמו שמרמז הרמב"ם עצמו במה שכתב "שחשבון זה הוא האמת יותר מן הראשון", היינו שגם החשבון "הראשון" של תקופת שמואל אמת הוא, אבל "חשבון זה" של רב אדא הוא "אמת יותר".

19) ומה גם שבאמת צריך עיון אם שיטת הרמב"ם היא כהרא"ש והר"ח שבזמננו אין חוששין לתקופה. שהרי כל הטעם שביארו הרא"ש וגם הפ"י שעתה אין חוששין לתקופה, הוא רק משום שלשיטתם "אין מעברין על התקופה לבדה" בלי סימן אחר, ובימינו (ובזמן הגמרא) "לעולם לא ימצא אביב בניסן", ו"ליכא אלא סימן דתקופה", ולכן הוכרחו אז לעבר רק על התקופה דאם לא כן "לא משכחת עבור שנה כלל", מה שאין כן עתה סומכין על הלוח ו"אין חוששין כלל לעניני התקופה". אבל הרמב"ם הרי קבע בפירושו (פ"ד ה"ב) ש"על סימן זה (דהתקופה) סומכין ומעברין ואין חוששין לסימן אחר", ואם כן לשיטתו למה שיהיה שינוי בין זמן בית דין הגדול לזמננו בענין זה. ולכן מחזורתא כדלהלן, שצריכים אנו לשני החשבונות גם של שמואל וגם של רב אדא, ושניהם אמת.

וכן כתב גם ה"פני יהושע" שם מדעתיה וז"ל: "האיך מצאנו ידינו ורגלינו שאנו עושין כמה פעמים כל ימי פסח וימי סוכות בתקופה ישנה. דבאמת התקופות אינן מעכבין כלל אלא למצוה בעלמא, ובימי רבא היה מההכרח כיון דעדיין היו (בית דין) סמוכין וראויין לעבר שנה, מה שאין כן עכשיו שאין לנו סמוכין, ואנו סומכין על חשבון הקביעות המסורה לנו מהלל בנו של רבי יהודה נשיאה, אין חוששין כלל לעניני התקופה, דאין דנין אפשר משאי אפשר".

ואם נאמר שזוהי גם שיטת הרמב"ם, יובן שבמה שכתב שאנו סומכין על מנין הזה, כוונתו שסומכין על זה עתה כאשר בין כך אין חוששין בפועל לענין התקופה, וכל העבור הוא רק בכדי להשוות חדשי הלבנה לשנת החמה, ולגבי ענין זה אין לחשוש כלל לשארית המחזור שנשארת לפי חשבון שמואל, ואין זקוקים לחשבון רב אדא.

(ובפרט לפי מה שכתב הרמב"ם (פ"ה ה"ב, וראה ספר המצוות שם): "ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא כו', ובזמן שאין שם סנהדרין קובעין על פי החשבון הזה" (המבואר בפ"ו שם). שיש המפרשים את דבריו שגם החשבון עצמו הוא הלכה למשה מסיני – וידוע השקלא וטריא בזה).

ועד שמצינו, שכמה הלכות למעשה מיוסדות דוקא על שיטת שמואל. וכגון ההלכה של "ברכת החמה" (ברכות נט, ב. רמב"ם הלכות ברכות פ"י הי"ח, טוש"ע או"ח סימן רכט ס"ב). וכן בנוגע ל"שאלת גשמים" (ראה תענית י, א. טוש"ע או"ח ואדה"ז סימן קיז ס"א). וזהירות בשתיית מים בשעת התקופה (ב"י או"ח סימן תנה. רמ"א שם ס"א, שו"ע אדה"ז שם סט"ו-טז, סר"ו סי"ד. שו"ע יו"ד סקט"ז ס"ה). שבהלכות אלו אין מתחשבין אלא בתקופת שמואל בלבד.

(וראה שו"ת "משאת בנימין" סימן קא, "שירי כנסת הגדולה" לטור או"ח סימן רכט, שו"ת חת"ס או"ח סימן נו, "יסוד עולם" מאמר ד' פ"ב בסופו, תשובות התו"ט בשו"ת הצ"צ (הישן) סי"ד, ספר העבור להראב"ע הובא בט"ז יו"ד סקט"ז, ושו"ת "ישועות יעקב" או"ח סימן קיז בתשובה לנכד המחבר).

שמכל זה מובן שתקופת שמואל היא אמת על פי תורה, ולכן נתקבלה להלכה בפועל. וכנ"ל שההלכה היא "אמת לאמיתו". ולכן "סמכנו על חשבון הזה" גם בנוגע לשמירת חדש האביב שהשנים תהיינה שנות החמה.

אלא שלכאורה את זה גופא צריך להבין, איך יתכן שיהיו שני חשבונות אמיתיים, ושניהם הם "אמת לאמיתו" להלכה, ובכל זאת אחד מהם הוא אמת יותר. ועד שבחלק מן ההלכות מתחשבים דוקא בחשבון זה, ובהלכות אחרות דוקא בחשבון אחר. וזאת כאשר מדובר בחשבון התקופות שהוא ענין של מציאות בעולם, ובהלכות התורה הקשורות עם מציאות העולם (עבור השנים, ראית החמה בתקופתה וכו'), שלכאורה יכולה להיות בזה רק אמת אחת מוחלטת.

(וענין זה יתבאר באריכות בע"ה בחדושי הרבי לברכות שם, בסוגיא של ברכת החמה. ובחדושי הרבי לר"ה כה, א. בענין בית דין שקדשו את החדש בין שוגגין כו' הרי זה מקודש).

מלקו"ש חט"ז שיחה א' לפ' בא ע' 94-98. רק אותיות א"ד של השיחה, והערות 1-34 שם. ובלה"ק בחכ"ב ע' 233-229. חכ"ז ע' 66 הערות 67-68. ספר המאמרים מלוקט ח"ה ע' קע הערה 14. אגרות מלך ח"ב באמצע מכתב לר"ח ניסן תשמ"ט ע' שלג בהערות.